

Valikaine – ETTEVÕTLUSÕPE

Õppeaine maht: 3 kursust (105 tundi)

Klass: 10. kl Majanduse alused 1 kursus, 11. kl Majandusarvestus 1 kursus, 12. kl Ettevõtlusõpe 1 kursus

1. Üldalused

1.1 Õppe-Eesmärgid

Majandus- ja ettevõtlusõpetuse õppimise eesmärgiks on omandada arusaamine ühiskonnas toimuvatest nähtustest ja protsessidest ning vastastikustest seostest nii üksiksiku, ettevõtte, riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Seejuures arendatakse õpilastes ettevõtlikku ja keskkonda väärtustavat ning säästvat eluhoiakut, probleemide lahendamise ja uurimuslikke oskusi. Ettevõtlusõpetuse läbimisel omandavad õpilased oskuse otsida, kasutada, analüüsida ja hinnata mitmesuguseid statistilisi materjale ning kasutada infotehnoloogilisi vahendeid.

1.2 Õppeaine kirjeldus

Majandus- ja ettevõtlusõpetus aitavad paremini mõista inimese ja keskkonna vastastikuseid seoseid ning langetada õiglasemaid otsuseid. Õppides nägema keskkonna, inimese ja majanduselu vastastikuseid suhteid, näevad õpilased ka säästva eluviisi vajadust.

Õpilased saavad teavet erinevate elukutsete, elukutsetele esitatavate nõuete ja õppimisvõimaluste kohta ning käituma töövestlustel. Õpitakse analüüsima tööturu nõudmisi ja pakkumisi, nägema ja hindama oma soove ning võimalusi. Elukutsevalikul õpitakse nägema töötaja rolli kõrval ka tööandja (ettevõtja) rolli.

Majandusõpetuse kursuste läbimisel omandavad õpilased oskuse otsida, kasutada, analüüsida ja hinnata mitmesuguseid statistilisi materjale ning kasutada infotehnoloogilisi vahendeid. Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja õpilase igapäevaeluga ning majanduses toimuvaga seostatult.

Õppetegevust kavandades ja korraldades

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: ettevõtte, arvutiklass, jne;
- 7) õppeprotsessis on olulisel kohal uurimuslikud tegevused, arutelu, diskussioon, ajurünnak, väitlus; tabelite ja skeemide koostamine ning analüüsimine; rollimäng, rühmatöö, projektides osalemine, praktilised ülesanded, välitööd, õppekäigud ettevõtetesse ja asutustesse,

kohtumised erinevate elukutsete esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töökohal; allikmaterjali, info ja juhtumite kriitiline analüüs, referaatide ja lühiuurimuste koostamine jms. Uurimusliku õppe käigus omandavad õpilased info otsimise, andmete töötlemise, probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise, vaatluste tegemise, tulemuste töötlemise, tõlgendamise ja esitamise oskused. Majandusõpetuse üheks õppevormiks on majanduse modelleerimise ülesannete lahendamine, mis võimaldab õpilastel omandada majanduse põhiprintsiipide vahelisi seoseid. Õpilastel on soovi korral võimalus ennast proovile panna õpilasfirma tegevuses ja seeläbi tunnetada oma ettevõtlikkust, oskusi ja võimalusi tegutseda ettevõtjana.

2. Õppesisu

2.1 Teemad

10. klass Majanduse alused

Sissejuhatus ainesse - Mikro- ja makroökonomika. Majanduse olemus. Nappus ja kompromiss, alternatiivkulu. Püsikulud ja muutuvkulud. Tootmisvõimaluste piir ja kahaneva tootlikkuse seadus. Majanduse põhiküsimused: mida? kuidas? kellele? Ressursid: loodusressursid, inimressursid ja kapital. Erinevad majandussüsteemid (käsu-, turu-, tava-, segamajandus). Turumajanduse olemus ja alused (eraomand, hinnasüsteem, turukonkurents, ettevõtlikkus).

Nõudlus ja pakkumine, tasakaal turul - Nõudlus, pakkumine, tasakaal turul: tasakaaluhind, nõudluselastsus, hinnamõju. Pakkumise ja nõudluse tabelid ja graafikud. Nõudlust ja pakkumist mõjutavad tegurid. Defitsiit ja ülepakkumine

Konkurents turul- Konkurentsi olemus ja liigid. Erinevate turustruktuuride võrdlus: täielik konkurents, monopolistlik konkurents, oligopol, monopol. Loomulik monopol. Konkurentsi plussid ja miinused majandusele. Konkurentsiseadused Eesti vabariigid.

Inimene kui omanik, töötaja ja tarbija- Kodumajapidamised. Isiklik ja pere eelarve, eelarve piirangud. Oskused ja võimed. Tarbija, säästlik tarbimine, tarbijakaitses. Tööjõud ja tööhõive. Tööturg. Palgad. Maksud ja maksed.

Kolmas sektor- MTÜ olemus ja tegutsemise põhimõtted. Kodanikualgatus

Ettevõtte kulud ja tulud. Kasum - Ettevõtte ja kaupade turg ning tootmisvahendite turg. Püsikulud ja muutuvkulud. Piirprintsip: piirkulud ja piirtulud. Alternatiivkulud. Kasumi ja kahjumi arvestamine.

Raha ja finants-majandus- Raha funktsioonid. Kommertspangad, nende ülesanded ja pakutavad teenused. Hoiustamine ja laenamine, riskid. Keskpang, keskpanga funktsioonid. Kindlustus ja kindlustuse pakutavad teenused. Väärtpaberid: võlakirjade ja aktsiate olemus ning erinevus. Väärtpaberiturg.

Valitsuse osa majanduses. Maksud ja maksed EV-s Valitsuse roll turumajandusliku riigi majanduselus. EV maksud ja maksed. Riigieelarve tulude allikad ja kulude suunad.

11. klass Majandusarvestus

Sissejuhatus ainesse. Majandusarvestuse olemus ja ajalugu Ettevõtte majanduslikud vahendid ja nende tasakaal - Raamatupidamise olemus ja lühiülevaade selle ajaloost. Varad, kohustused ja kapital. Ettevõtte majanduslike vahendite tasakaal. Raamatupidamisarvestuse olemus ja põhimõtted.

Bilans, bilansi ehitus. Bilansimuutuste vormid- Raamatupidamise dokumentatsioon. Bilansi olemus, ülesehitus, bilansi aktiva ja passiva. Ettevõtte varad: põhivarad, käibevarad. Bilansimuutuste neli vormi.

Konto, arvestus kontodel, kahekordne kirjendamine- Raamatupidamise konto mõiste ja ehitus. Aktivakonto ja passivakonto, arvestus kontodel. Kahekordne kirjendamine kontodel.
Kulude ja tulude arvestus kontodel. Kasumi/kahjumi konto.- Kulude ja tulude liigid ettevõtetes.

Kulude ja tulude kajastamine kontodel. Kasumi/kahjumi konto. Kasumi ja kahjumi kajastamine bilansis.

Eesti vabariigi raamatupidamis-seadus. Kasumi-aruanne- Tutvumine EV raamatupidamiseseadusega. Kasumiaruanne, kaks kasumiaruandeskeemi.

12. kl Ettevõtlusõpe

Ettevõtlusvormid - Ettevõtlusvormide liigitus ja olemus.

Ettevõtte registreerimine - Ettevõtte registreerimine äriregistris, vajalikud dokumendid, maksud.

Turundus ja turunduse keskkond - Mikro- ja makroturundus, turunduse liigid ja funktsioonid. Lühiülevaade turunduse ajaloost. Sisemine ja väline turunduskeskkond.

Turunduse planeerimine- Turundustegevuste planeerimine, SWOT analüüs. Strateegiline planeerimine.

Turu-uuringud ja turu segmentimine - Turu-uuringud, erinevad turundusinfo liigid. Turu segmentimine ja sihturu valik.

Äriplaan - Äriplaani koostamine.

2.2 Lõiming

Majandusainetel on tihe integratsioon teiste õppeainetega, tuginedes matemaatika-, geograafia- ja ajalooeadmistele ning toetades ühiskonna- ja inimeseõpetuse õppimist.

Matemaatika – isiklikud, perekonna ja ettevõtte finantsid, eelarve, funktsioonid, hind, kulud, tulud, kasum, raha, säästud, investeringud, maksud.

Geograafia – nappus, rahvusvaheline kaubandus, inimressursid, kapital, loodusressursid, valuuta, migratsioon, tootmise paigutus, SKP, Euroopa Liit, globaliseerumine, säästev areng.

Ajalugu – võimed, hariduse seos eduga elus (suurkujud), nappus, turumajandus, raha, ettevõtja, ettevõtlus, aktsiad, ettevõtte vormid, konkurents, eraomand, kasum, kaubad ja teenused, rahvusvaheline kaubandus, inimressursid, kapital, loodusressursid, valuuta, migratsioon, töötaja, tööandja, soov ja vajadus, amet, töö, maksud, ärietika, säästev areng.

Ühiskonnaõpetus – nappus, turumajandus, nõudmine, pakkumine, hind, raha, ettevõtja, ettevõtlus, laenud, säästud, investeringud, kasum, tulud, kulud, ettevõtte vormid, konkurents, eraomand, kaubad ja teenused, kaubad ja teenused, töötaja, tööandja, amet, töö, maksud, säästev areng. Intellektuaalomandi mõiste, autoriõigused, kuidas on võimalik teiste loodud teoseid kasutada, enda intellektuaalomandi kaitsmine, tööstusomand.

Inimeseõpetus – huvid, võimed, hariduse seos eduga elus, isiklikud ja perekonna finantsid, laenud, säästud, vastutus, kohustused, karjäär, migratsioon, töötaja, tööandja, soov ja vajadus, amet, töö, eetika, säästlikkus.

Emakeel – tekstid, kus on käsitletud ettevõtlust, koostööd, ameteid, tööd, ärietikat, säästvust jms.

Võõrkeel – võõrkeelsed tekstid, kus on käsitletud ettevõtlust, koostööd, ameteid, tööd, ärietikat, säästvust jms.

Biooloogia, keemia, füüsika – ressursid, säästev areng.

Arvutiõpetus – arvutipõhiste imulatsiooniülesannete lahendamine, teabeallikate kasutamine informatsiooni kogumiseks, ülevaadete koostamine, majanduse statistiliste andmete töötlemine, referaatide ja uurimistööde koostamine.

3. Õpitulemused

Majandus ja ettevõtlusõppe kursuse läbinud õpilane:

- 1) seletab ja kasutab majanduse põhimõisteid ja teab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid;
- 2) oskab hinnata tootmistegureid ja teguritulusid ning selgitada, kuidas turg ja hind määravad tootmist ja tarbimist, analüüsib nõudlust ja pakkumist mõjutavaid tegureid;
- 3) hindab pideva õppimise ja oskuste täiendamise tähtsust iga elukutse puhul ja oma karjääriplaneerimisel, arendab suhtlemis- ja juhtimisoskusi, teeb koostööd ja väärtustab ärietikapõhimõtteid;
- 4) tunneb tööseadusi ja oskab valida või leida tööd, arvutada bruto- ja netopalka ning tööandja kulusid tööjõule;
- 5) saab aru, et tarbimise eelduseks on inimeste vajadused, tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana, oskab tarbida säästlikult; planeerib ning koostab isiklikku ja pere eelarvet, analüüsib eelarve piiranguid;
- 6) teab, et raha on üldtunnustatud maksevahend, väärtuse mõõdupuu ja kogumisvahend, võrdleb laenudest saadava kasu ja kaasnevate kulutuste ja riskide vahekorda;
- 7) teab üksikisiku ja ettevõtte kohustusi riigi ees, analüüsib ettevõtte rolli turumajanduses ja seletab ettevõtete põhitüüpide erinevusi;
- 8) oskab koostada äriplaani ja teab turunduse põhitõdesid;
- 9) teab majandusarvestuse põhimõtteid ja raamatupidamissüsteemi põhimõtteid;
- 10) hindab Eesti majanduse arengusuundi ja võimalusi, teab rahvusvahelise majanduse eesmärke ja tähtsust maailma globaliseerumisel.

4. Hindamine

Õpitulemuste hindamine lähtub riikliku õppekava üldosas ja teistes hindamist reguleerivates dokumentides toodud hindamisalustest ja Väike-Maarja Gümnaasiumi üldisest hindamisjuhendist.

Kursuse hinne kujuneb kontrolltööde, praktiliste tööde, kogukonnapraktika ja uurimuste/iseseisvate tööde/ettekannete hinnetest.

Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus. Iseseisvateks töödeks on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitunnitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöodes jne. Kursust hinnatakse 10. klassis eristavalt, 11. klassis mitteeristavalt ja 12. klassis eristavalt. Kursuse lõpphinne on eristav.